

BÖLÜM 12

KADINLARIN ÇALIŞMA DURUMUNA GÖRE ATAERKİLLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNDEN ETKİLENME DURUMUNUN İNCELENMESİ

Esmâ DİKER¹
Rumeysa AKGÜN²

GİRİŞ

İlk insan topluluklarına baktığımızda gücü kadının ve erkeğin elinde bulundurduğu toplum tiplerini görmekteyiz. Avcı toplayıcı toplumlarda kadının ve erkeğin farklı rollerinin olması ve toplayıcı rolüne sahip kadının üretim sürecinde birincil etkin rol oynaması, gücün ve otoritenin kadında olduğu, buna bağlı olarak da mirasın anneden kız çocuğuna geçtiği anaerkil bir aile yapısının varlığını göstermektedir (Zeybekoğlu, 2016, s.47). Yerleşik hayata geçiş ile üretim araçları değişmeye başlamış ve toprağın ekilip biçilmesi ile güç dengesi bozulmuştur. Bu durum otoritenin erkeğin eline geçmesine sebep olmuş dolayısıyla ataerkil toplum yapısının oluşumuna zemin hazırlanmıştır.

Günümüz toplumuna baktığımızda ise, hala ataerkil düzenin hâkim olduğunu görmekteyiz. Bu erkek egemen düzen hem kadına hem de erkeğe oldukça büyük sorumluluklar yüklemektedir. Erkeğe güçlü, kuvvetli olma, otoriteyi elinde bulundurma, evi geçindirme, evin reisi olma gibi sorumluluklar yüklerken; kadına evin tüm işlerinden sorumlu olma, erkek çocuk doğurma ve bakımını tamamen üstlenme, toplumda ahlaki değerlere sıkı sıkıya bağlı olma gibi dogmalar dayatmaktadır. Bu sorumluluklar ve dayatmalar toplumda kadının statüsünü alçaltmakta, kadına yönelik her türlü şiddete ve istismara zemin hazırlamakta ayrıca kadını hem özel yaşamında hem de kamusal alanda dezavantajlı konuma düşürmektedir.

Ataerkil toplum düzeni, kadını erkeğin karşısında sürekli sindirme ve daha aşağı seviyede tutma amacı güder. Kadın ve erkek arasındaki bu ayrım küçük yaşlardan itibaren başlar. Erkek ve kadınlar farklı şekillerde büyütülür, farklı kalıplara sokulurlar. Bu anlamda kadının daha zayıf, güçsüz, dayanıksız olduğu, koruyup

¹ Aile Danışmanı, dikerr.esma@gmail.com,

² Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Hizmet AD., rumeysaakgun@gmail.com

kullanması gereken bir varlık olduğu, kendi başına bir şey yapamayacağı vurgulanırken; erkeğin etkin rolü sorgulanmaz ve kadından bu baskın otorite karşısında itaat etmesi beklenir. Kadını bu kadar pasif ve silik hale getiren toplum düzeni aynı oranda erkeği yüceltmekte ve gücünün meşruiyetini sorgulamamaktadır. Erkek yaptığında normalleştirilen durumlar kadın yaptığında aşağılanmakta ve kadınlar toplumsal ahlaki değerlere aykırı davrandığı gerekçesi ile kınanmaktadır. Bu kınanma korkusu kadınlar üzerinde ezici bir güç oluşturmakta ve çoğu zaman kadınlar kendine yabancılaşmaktadır. Diğer bir yandan kadının üzerindeki bu baskının tüm yaşamına yansındığını söylemek mümkündür.

Kadın ve erkek üzerinde bu kadar etkin rol oynayan ataerkil düzen belirgin bir şekilde toplumsal cinsiyet tabakalaşmasına sebep olmaktadır. Bu tabakalaşmanın ise beraberinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve rol dağılımındaki adaletsizlikleri getirmesi kaçınılmazdır. Toplumda kadını ikincilleştiren ve özel alana hapseden iş bölümü dağılımı, kadının ücret almadan yerine getirdiği ev içi iş yükü ve aile içi roller ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göstergesidir (Gök, 2016, s.341). Diğer bir yandan kadının çalışma hayatına girmesi toplumda aktif rolünü artırmış ancak iş hayatında yaşadığı sorunlar ve adaletsizlikler ev içi yükü ile birleşince kadın için dayanılmaz hale gelmiştir.

Bu noktadan hareketle, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerindeki etkileri üzerine yapılan çok çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalar toplumsal cinsiyet rollerinin ataerkillik üzerine inşa olduğunu ve bu durumdan en çok kadınların olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Özçatal (2011)'in konu ile ilgili yaptığı araştırmada, çalışma hayatına sahip kadınların evdeki rollerinin çocuk bakımı, ev içi onarımları, yemek yapmak, bulaşık ve çamaşırdan sorumlu olmak, temizlik yapmak, yaşlı ve hasta bakımından sorumlu olmak gibi roller olduğu görülmüştür. Diğer bir yandan eşlerinin ise daha çok ev dışında gerçekleşen, fatura ödeme ya da evin tadilatı gibi rollere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, kadınların haftanın her günü ev işlerine harcadıkları vaktin oldukça yoğun geçtiğini, eşe ve çocuklara fazla vakit ayıramadıkları zamanların olduğunu da söylemek mümkündür. Konu ile ilgili yapılan bir başka araştırmaya göre ise; kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimlerine bakılmış ve evde erkeklerin yerine getirdikleri rollerin tamir, bakım gibi faaliyetler olduğu; kadınların rollerinin ise ev işleri, beslenme gibi faaliyetler olduğu görülmüştür (Günay & Bener, 2011). Bu durum patriarkal sistemin kadını eve hapsedtiği ve ev içi sorumluluklar verdiği, erkeklere ise ev dışı sorumluluklar verdiğini göstermektedir. Yine bu sistemde, toplum içinde kadının varlığı ve görünürlüğü ikinci plandadır ve kadının toplumdaki yeri erkeğin konumunun ardında gizlenmiş durumdadır. Erkeği üstün bir varlık olarak kabul eden ataerkil

sistem kadını her türlü alanda dezavantajlı konuma düşürerek erkeğin otoritesini sürdürmesine hizmet etmektedir. Ataerkil toplumda varlığını sürdürmeye çalışan kadın çoğu zaman evde ve ev dışında oldukça aktif olmasına rağmen her daim görünmez bir çaba ile varlığını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Erkeğin elinde bulunduğu otoriteyi korumak isteme arzusu kadının kendini gerçekleştirmesinin önüne geçmektedir ve toplumda başkasına bağımlı kadın modeli oluşmaktadır. Sadece babanın eve ekonomik getirisinin olduğunun varsayıldığı, kadının eve sağladığı ekonomik katkısının ve ev içi iş yükünün değersizleştirildiği aile modeli oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da eşit olmayan toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmektedir.

Kadınlar ve erkekler için biçilen bu roller doğdukları andan itibaren ailede hazır bir şekilde kendilerini beklemektedir ve nesiller boyu aktarılmaktadır. Bu roller, kadından ve erkekten cinsiyetleri doğrultusunda yapmaları beklenen davranış kalıplarını söyler. Bu kalıplar, kadını ve erkeği belirli bir hiyerarşik sisteme hapsetmiş ve bu ataerkil düzen içerisinde her iki cins için de yapmakla mükellef oldukları görevler kırmızı çizgilerle belirlenmiştir. Kadının ve erkeğin farklılaşan toplumsal cinsiyet rolleri ataerkil düzenin bir uzantısı olduğu için yine kadını ikincilleştiren ve erkeği yücelten bir dağılımla şekillenmiştir. Adaletsiz bir şekilde dağılan bu toplumsal cinsiyet rolleri, erkek ile kadın arasındaki biyolojik farkın olağan bir sonucuymuş gibi görülerek toplumda meşrulaştırılmaktadır (Korkmaz & Başer, 2019, s.72).

Aile kurumuna baktığımızda da kadının ev içinde sahip olduğu yük ve bakım sorumluluğu diğer bir yandan toplumda yaptığı işlerin önemsizleştirilmesi ve bir karşılık bulamaması kadının aile içinde de değersizleşmesine sebep olmaktadır. Aile kurumunda gözlemlenen en önemli toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çoğunlukla kadının çalışma hayatına katılması ile görülmeye başlamasının sebebi, iş hayatına katılan kadınların yüklerinin iki kat artması ve aile içi rollerle birlikte üstlendiği çalışan kadın rolünün zorlayıcı eşit olmayan yönleri ile karşılaşmalarıdır (Gök, 2016, s. 359).

Kadınlar söz konusu bu zorlayıcı rollere itaat etmek durumundalardır. Aksi halde ataerkil sistem içerisinde kendilerine atfedilen rollerden farklı davrandıklarında ya şiddet ile karşılaşmakta ya da bu döngüde sorumlulukları artarak devam etmektedir. Sorumlulukların artması noktasında ise şüphesiz en önemli nokta, çalışan kadınların ev dışında çalıştıktan sonra eve gelip çocukların bakımı, yemek gibi ev içi diğer sorumlulukları yerine getirmeye başlamasıdır. Bu durumda kadınlar için ikinci bir mesai oluşmaktadır. Çalışmayan kadınların ev içi emekleri görünmediği için zaten kadının göreviymiş gibi düşünülürken, çalışan kadınlar için de ev içi işleri yapmak yine kadının görevi olarak düşünülmektedir. Bu da ça-

lısan kadınların evde de tekrar çalışmaya başladığı anlamına gelmektedir. Bu duruma ek olarak, bazı kadınların kurumsal ortamdaki rolünü düşünürsek, çalışan kadınların bazıları evde de çalışır ve bu durum onların daha az uyumalarına neden olur. Bu sadece azaltılmış uyku ile ilgili değildir, aynı zamanda bu tür yaşam tarzı çalışan kadınlarda stres yaratır ve ailesini doğrudan etkiler (Dashora, 2013).

Yukarıdaki noktadan hareketle bu çalışmada, ataerkil toplum düzeninin getirdiği toplumsal cinsiyet rollerinin çalışan ve çalışmayan kadınların ev içi rollerinin nasıl bir etkileşimde olduğunu ve çalışma durumunun aile içi iletişimi nasıl etkilediğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yönteminden fenomenoloji araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bu araştırma yönteminin tercih edilme sebebi özellikle çalışan kadınların çalışma durumlarından kaynaklı sorunlarının bilinmesine karşın, konunun daha derinlemesine araştırılmak istenmesidir diğer bir yandan kadınların kendi deneyimlerini öğrenmek adına bu yöntem tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın evrenini Türkiye'deki kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu ise, 12'si çalışan 12'si çalışmayan 24 kadından oluşmaktadır. Kar-topu örnekleme yönteminden yararlanılarak gerçekleştirilen bu araştırma, Mayıs-Haziran 2021 tarihleri arasında Ankara, Kırıkkale, Yozgat, Kayseri, Sivas illerinde ikamet eden katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde kadın katılımcıların yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışıyor olma durumu, çocuk sayısı ve aile üye sayısı gibi demografik özellikleri dikkate alınmıştır. Bunun yanı sıra etik kurallar gereği katılımcıların isimleri gizli tutulmuştur.

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş Ortalaması	32,5	
Medeni Durum	Sayı	%
Evli	19	%79
Bekar	5	%21
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	2	%9
Lise	6	%25
Ön Lisans	2	%8
Lisans	13	%54
Yüksek Lisans	1	%4
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	12	%50
Çalışmıyor	12	%50
Çocuk Sayısı		
Yok	7	%33
1-4	17	%67
Aile Tipi		
Çekirdek Aile	22	%92
Geniş Aile	2	%8

Veri Toplama Araçları

Veriler iki farklı form ile elde edilmiştir. İlk olarak 7 sorudan oluşan “tanıtıcı bilgi formu” ile katılımcıların demografik özellikleri belirlenmiş daha sonra ise “yarı yapılandırılmış görüşme formu” ile katılımcılardan konuyla ilgili veriler toplanmıştır. Sorular hazırlanırken anlaşılır olmasına dikkat edilmiş ve bu soruların mantıklı bir sıra ile sorulmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca etik kurallar gereği sorular sorulurken katılımcıları yönlendirmekten kaçınılmıştır.

Katılımcılar arasında fark olmakla birlikte yaklaşık olarak her görüşme 15 ile 20 dakika arasında sürmüştür. Pandemi koşulları dolayısıyla görüşmeler telefon konuşması şeklinde gerçekleşmiş ve katılımcıların izni alınarak konuşmalar ses kaydına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde öncelikle katılımcılar ile ses kaydına alınan bilgiler bilgisayar ortamına aktarılmış ve yazıya dökülerek düzenlenmiştir. Verilerin analizi betimsel analiz ve elle analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalamasının 32,5 olduğu görülmektedir. Katılımcıların %79'u evli, %54'ü lisans mezunu, %50'si çalışmakta, %67'si çocuk sahibi, %88'inin aile yapısı çekirdek ailedir. Kadınlar ile yapılan görüşmelerden elde edilen betimsel analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ev İçi Rol Dağılımına İlişkin Görüşler

Katılımcılar toplumsal cinsiyet rollerini erkek ve kadın olarak ayrı ayrı belirtmişlerdir. Erkeğin rollerini "evi geçindirmek, çalışmak ve para kazanmak" şeklinde; kadının rollerini ise "çocuk bakımı, yemek yapmak, temizlik yapmak ve ev işlerinden sorumlu olmak" şeklinde tanımlamışlardır. Kadın ve erkeğin fiziksel ve karakteristik özelliklerine de vurgu yapan katılımcılar olmuştur. Bu katılımcılar erkeği "güçlü, lider ve bağımsız" şeklinde; kadınları ise "hassas ve duygusal" şeklinde tanımlamışlardır. Bu tanımlamalara uygun olarak toplumsal cinsiyet rollerini aile içerisinde aktif olarak yaşayan ve çalışma hayatına sahip kadınların %83'ü bu durumdan rahatsız olduğunu belirtmiştir. Çalışmayan kadınların %75'i ise bu durumdan çalışmadığı için rahatsız olmadığını belirtmiştir. Ev içerisinde eşinin yardım ettiğini söyleyen kadınların bir kısmı bu durumdan memnunken bir kısmı ise bunun yardım etmek olarak görülmesinden rahatsız olduğunu ve bunun sorumluluk olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun "yardım etmek" ve "sorumluluk" olarak algılanmasında çalışma hayatının olup olmamasının bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Aktif olarak çalışma hayatına sahip olan bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

"Mesela eşim bir yemek yaptığında sanki onu yapmaya mecbur değilmiş de bana iyilik olsun diye bana yardımcı olmak için yapmış gibi gözüküyor. Ama ben her gün yemek yaptığım halde aynı şekilde karşılanmıyor çünkü bu sanki benim görevimmiş ve benim sürekli yapmam gereken bir şeymiş gibi algılanıyor." (Çalışıyor, 26 yaş)

Yukarıda belirtildiği üzere kadının özellikle ev içerisinde görünmeyen emeği söz konusudur. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınların üzerine yapışmış olan sorumluluklar göz ardı edilerek zaten günlük yapılması gereken kadınlık görevleri gibi algılanmakta ve bu durum kadını kendi emeğine karşı yabancılaştırmaktadır. Diğer bir yandan erkeğin görevi olmadığı düşünülen "sorumluluklar" özellikle ev içerisinde kadına yüklenirken erkeğin herhangi bir müdahalesi

söz konusu olduğunda “yardım etme” kavramına dönüşmektedir. Bundan en fazla rahatsız olan katılımcıların aktif çalışma hayatına sahip olan kadınlar olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir yandan aktif çalışma hayatına sahip olmayan ve durumu yardım etmek olarak nitelendirip memnun olduğunu belirten kadın katılımcılarda olmuştur. Konu ile ilgili bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Evin içinde benim rolüm daha çok yemek bulaşık çamaşır. Dışarda da eşim çalışıyor ama evde bana çok fayda ediyor, yardımcı oluyor.” (Çalışmıyor, 49 yaş)

Yukarıdaki görüşün dışında özellikle çalışan kadınların ev içi rol dağılımına ilişkin görüşleri genelde kadının çalışsa da çalışmasa da ev içindeki rollerin kadına kaldığı ev dışı rollerin veya ev içi erkek gücüne ihtiyaç duyulan rollerin ise erkek tarafından yapıldığı yönündedir. Kadınların ev içi rol dağılımına ilişkin görüşleri şu şekildedir;

“Rol dağılımı daha çok şu şekildedir: Bir şey bozulursa elektronik şeylerde daha baskın olan babamdır. Annem mutfak işlerinde çok fazla aktiftir. Tabi ki bunların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili olduğunu düşünüyorum neticede bu süregelen bir şey annemizden babamızdan ne gördüysek onu yapıyoruz. Bu artık kalıplaşmış.” (Çalışıyor, 26 yaş).

“Rol dağılımı genelde şu şekildedir: Her işi ben yapıyorum evde. Bizde de biraz ataerkillik var. Genelde alışveriş gibi dışarı işlerini eşim hallediyor onun dışında pek bir şeye karışmaz. Beni rahatsız ettiği durumlar oluyor bazen. Toplumsal cinsiyet rolleri ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Çünkü kadın olunca ev işlerini kadın yapar düşüncesini erkekler atamıyor üzerinden.” (Çalışıyor, 29 yaş)

“Ev içi rol dağılımının %70’i bende ama bazen çok yoğun olduğumda yarı yarıya paylaşabiliyoruz tabi ki. %30’u eşimde. Temizlik, ütü, çamaşır çocuğun ödevleri, yemek benim sorumluluğumda. Eğer çocuğumuzun sınav dönemi ise ütü yapabiliyor eşim. Temizlikte de koltuk kanepede kaldırılırken yardım edebiliyor.” (Çalışıyor, 39 yaş)

Yukarıdaki görüşe ek olarak dışarıda çalışmanın dışında ev içi ve ev dışı diğer sorumlulukları da üstlendiğini söyleyen katılımcı da bulunmaktadır. Konu ile ilgili görüşlerini katılımcı şu şekilde ifade etmiştir;

“Çalışıyorum eve geliyorum yemek yoksa yemek yapıyorum. Yemek, bulaşık... Biraz kızım ile ilgileniyorum. Akşam eşime meyve servisi yapıyorum. Dışarı işi de olsa mesela işten çıkıp markete gitmek ya da kızımı okuldan almak gibi benim sorumluluğumda. O yüzden görev dağılımında her şey genel olarak benim üzerimde... Vakit yetmiyor.” (Çalışıyor, 37 yaş)

Yapılan görüşmelerde çalışmayan kadınların önemli bir kısmı ev içi işlerinin kendilerinin sorumluluğunda olduğunu düşünmekte ve eşlerinin yoğun çalışması

nedeni ile bu durumdan şikâyetçi olmamaktadır. Çalışmayan kadınların ev içi rol dağılımına ilişkin görüşleri şu şekildedir;

“Kadın yemeğini, temizliğini yapar çocukları ile ilgilenir; erkekte evin alışverişini yapar, erkek bazen hanımına yardım edebilir.” (Çalışmıyor, 46 yaş)

“Ev içinde herkes görevini biliyor. Ev işi yapmak, çamaşır, bulaşık yemek, çocuklara bakmak benim sorumluluğumda. Bu durum beni rahatsız etmiyor severek yapıyorum.” (Çalışmıyor, 41 yaş)

Kadınların Cinsiyetinin Toplumsal Yaşama Etkisi

Araştırmaya katılan kadınlarla yapılan görüşmelerde cinsiyetlerinin toplumsal yaşama etkisi sorulduğunda kadınların tamamına yakını cinsiyetlerinin kendilerini toplum içindeki davranışları yönünde sınırlandırdığını, eve giriş çıkış saatlerinde etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Kadınlar cinsiyetlerinin toplumsal yaşama etkisini şu şekilde ifade etmiştir;

“Cinsiyetimin kadın olması günlük davranışlarımı etkiliyor. Eşim 3,5 yıldır yanımda değil bu yüzden evimin her işini kendim çekip çeviriyorum. Akşam saatlerine dışardaki işlerimi bırakmıyorum, girdiğim ortamlara dikkat ediyorum.” (Çalışıyor, 29 yaş)

“Toplumun her kesiminde sözel olmasa da psikolojik bir baskının mutlaka olduğunu düşünüyorum. Mesela en basitinden neden hala çocuk yapmadığımızdan tutun kaç tane olacağı ya da cinsiyetlerine kadar.” (Çalışıyor, 29 yaş)

“Kadın olmam günlük davranışlarımı etkiliyor. Ben bankacı olduğum için mesela bazı durumlarda zorlanıyorum. Oturmama kalkmama dikkat ediyorum. Ben gişede çalışıyorum şu an benim yerimde erkek bir arkadaş olsa daha rahat olur. Müşterileriyle daha rahat konuşuruz çünkü parayı getiren de erkek sayan kişi de erkek. Ben parayı al ver işte orama mı bakıyor? Buram mı açılıyor? Yani her şeyimizle daha göze batan oluyoruz kadın olunca.” (Çalışıyor, 38)

“Kadın olmam davranışlarımı tabi ki etkiliyor. Mesela bir ortama girdiğinde hemen kılık kıyafetimi düzeltme ihtiyacı duyuyorum. Otobüse bindiğimde de aynı şekilde. Yanına oturacağım kişiye dikkat ediyorum nasıl algılayacağımı düşünüyorum. Eşimin ailesinin yanında bile sırf kadın olduğum için kadınsal her şeyi benim yapmam bekleniyor bu şekilde damgalanıyorsun. Öyle hissediyorum.” (Çalışıyor, 26 yaş)

“Kadın olmam davranışlarımı etkiliyor tabi ki mesela çok sinirleniyorsun bazen kaba davranmak istiyorsun o an belki kaba konuşmak istiyorsun ama kadın olduğun için naif olmak zorundasın. Kadına yakışmayacak şeyler yapamıyorsun. Terslerken bile kibar olmak zorundasın.” (Çalışıyor, 39 yaş)

Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Çalışma Hayatının Getirdikleri

Kadının çalışma hayatına dâhil olması aktif olduğu alanı ev dışına taşımış ve toplumsallaşma sürecinde daha aktif hale gelmesine katkı sağlamıştır. Ancak ataerkil bir düzende kadınların toplumsallaşma süreci çok da düşünüldüğü gibi olmamış, kadının ev içi sorumluluğu artan iş yükü ile birleşince kadının çalışma hayatı çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu araştırmada da kadının aktif çalışma hayatına dâhil olması önemli bir değişkendir. Bu hususta araştırmaya katılan kadınların bazı sorulara verdikleri cevaplar büyük ölçüde çalışma durumlarına göre değişiklik göstermiştir. Çalışan ve çalışmayan kadınların cevaplarında en çok farklılaşan nokta “sorumluluk” ve “vakit” şeklinde belirlenmiştir. Çalışan kadınlar hem iş hayatında hem de ev içi düşünüldüğünde sorumluluklarının fazla olduğunu ve daha fazla vakte ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Çalışmayan kadınlar ise çalışmadıkları vakite kendilerine ayırdıkları vakitten memnun olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmayan kadınlar içerisinde ise, çocuğu olan kadınların olmayanlara göre daha fazla vakte gereksinim duyduğu gözlemlenmiştir. Kadınlar çalışma hayatlarının ev içi yaşama yansımalarını şu şekilde ifade etmiştir;

“Benim çalışıyor olmam sorumluluğum neyse onları biraz daha az yapabilirim anlamına gelmiyor. Çalışıyorsan çalışıyorsun yapacaksın yine durumu var.” (Çalışıyor 29 yaş)

“Çalışan bir kadın da olsanız yine ev işleri ev yemeği sizin sorumluluğumuzda gibi gözükiyor. Sonuçta aynı anda evden çıkıp aynı anda eve girseniz bile bu sefer işyerindeki mesainiz bitiyor evdeki mesaimiz başlıyor. Bu da tamamen toplumla alakalı tamamen roller konusundaki eşitsizlikle alakalı.” (Çalışıyor, 26 yaş)

Yukarıdaki ifadelerde de belirtildiği üzere kadının aktif çalışma hayatına dâhil olması ataerkil düzenin yüklediği kadın rolünün aksatılabileceği anlamına gelmiyor. Kadınlar dışarıda yaptıkları mesleğin gereklerini, evde ise kadın ya da anne olmanın gerekliliklerini yerine getirmek durumundalar. Bu da toplumun kadınlara, aktif çalışma hayatına dâhil bile olsalar kadın olma sorumluluğunu hatırlatmakta ve dayatmakta, dışarıda aktif çalışma hayatı olsa dahi kadın evde yine çalışmak durumundadır. Bununla birlikte bazı çalışan kadınlar ev içinde bazı işleri eşleri ile paylaştıklarını ifade etmiştir. Konu ile ilgili bir kadın katılımcı düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Her şeyi birlikte yapıyoruz benim çalışma hayatına katılmam eşimle iletişimi olumlu yönde etkiledi. Daha çok paylaşacağımız şey oluyor iş hayatında yaşadığı şeyleri akşam gelip birbirimize anlatıyoruz. Bakış açısı olarak da olumlu etkisi oluyor daha çok fikrini alıyor benim kafasına göre iş yapmıyor.” (Çalışıyor, 26 yaş)

Yapılan araştırmada çalışan ve çalışmayan kadınlar açısından evdeki iş yükü arasında bir fark görülmemekle birlikte sorumlu hissetme noktasında çalışmayan kadınlar evdeki işlerden daha fazla sorumlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum da kadınların ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev içi çalışmayı benimsediklerini göstermektedir. Bu hususta aktif olarak çalışma hayatına sahip olmayan bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Ben çalışmadığım için genel olarak işleri ben yapıyorum çünkü eşimin iş yükü ağır, vardiyalı çalışıyor, yorgun gelebiliyor, aşırı uykusuz olabiliyor. Genelde ona yıkamaya çalışıyorum. Ben çok fazla yorgun hissetmiyorum. Vakit genelde yeterli oluyor.” (Çalışmıyor, 28 yaş)

Diğer bir yandan aktif olarak çalışma hayatına sahip olmayan kadın katılımcıların bazıları çalışmadığı için evdeki her türlü sorumluluğu üstlenmek mecburiyetinde hissettiklerinden bahsetmişlerdir. Bu mecburiyeti dışarıda çalışmıyorsun evde çalışacaksın anlayışı ile açıklamak mümkündür. Konu ile ilgili bir katılımcı düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir;

“Çalışmadığım için sorumlu hissediyorum. Çalışsaydım yoruluyorum diye ev işlerinde bu kadar aktif olmazdım.” (Çalışmıyor, 26 yaş)

Çalışan kadınların yaşamına bakıldığında ev içinde yaşanan ataerkil kalıplar ve cinsiyet eşitsizliğinin yanı sıra çalışma ortamında da erkeklere göre dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. Bu durum kadınların çalışma yaşamını olumsuz etkilemektedir. Konu ile ilgili katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Toplumsal cinsiyet rolleri şu şekilde: Erkekleri puanlayacak olursak erkeklerin puanı 10 üzerinden 8; kadınların ise, çalışmaya başlayan modernize olmuş kadınların, bile puanı 6. Yani daha çok erkekler şanslı bu konuda. Çalışma hayatında da daha zeki bulduklarını düşünüyorum kadınlar daha zeki bile olmuş olsa onların fikirlerinin daha çok önemsendiğini düşünüyorum. Onların daha aktif olduğunu düşünüyorum. Bu kadın nasıl olsa evlenecek çocuk doğuracak düşüncesi hakim. Her alanda erkekler cinsiyetlerinin avantajlarını çok yaşıyorlar. Bizim her şeyimiz artı bile olsa sırf cinsiyetimizden dolayı negatifliğimiz var.” (Çalışıyor, 39 yaş)

Maddi Gelir ve Söz Sahibi Olma

Ataerkil toplum yapısının beraberinde getirdiği erkek egemenliği kadını ikinci plana iterken bir yandan da değersizleştirme ve sindirme eğilimindedir. Bu durum kadınları geçmişten günümüze kendi potansiyellerini ve değerlerini açığa çıkarma açısından hep bastırılmış ve sürekli erkeklerin gerisinde bırakmıştır. Bu hususta özellikle çalışan kadınlar her ne kadar toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği sorumluluklar bağlamında dezavantajlı konumda olduklarını belirtse de aktif

çalışma hayatına dâhil olmayı bir “özgüven” ve “sözün geçerliliği” noktasında bir avantaj olarak değerlendirmişlerdir. Bu araştırmada, aktif çalışma hayatına sahip olmanın çalışan kadınlar için “söz sahibi olma, ifade özgürlüğü, fikir alınması, özgüven, gelir katkısı, maddi destek” gibi konularda avantaj sağladığı görülmüştür. Konu ile ilgili bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiş;

“Çalışıyor olmam aile içindeki sorumluluklarımı çok etkilemiyor ama ev içerisinde hane halkı içerisinde maddi manevi her türlü durumda en az erkek bireyler kadar ben de üzerime düşen sorumluluğu yerine getirmeye çalışıyorum. Ataerkil toplumlarda genelde erkekten çoğu şey beklenir evin direği diye düşünülür. Aile içerisinde kadının da aktif olarak çalışma hayatı olması avantajlı bir konudur.” (Çalışıyor, 26 yaş)

Aktif olarak çalışma hayatına dâhil olmayan kadın katılımcılar ise benzer şekilde aktif çalışma hayatına olan özlemlerini “daha bilgili olurdu, kendi paramı kazanabilirdim, ekonomik açıdan daha iyi olurdu, daha baskın olurdu, sorumlu hissetmezdim” ifadeleri ile dile getirmişlerdir. Konu ile ilgili bir katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir;

“...belki bir şeylerin daha hızlı olmasını sağlardı alım yönünden kendi param olduğunda belki istediğim gibi yaptırabilirdim istediklerimi.” (Çalışmıyor 35 yaş)

Yukarıda da belirtildiği üzere ataerkil düzende erkeğe bağımlı kadın modeli yetiştirme söz konusudur. Bu hususta özellikle aktif olarak çalışma hayatına dâhil olmayan kadınlar erkeğin kendilerine verdikleri haklar doğrultusunda hareket etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durumun en sık yaşandığı konular ise maddiyata dayalı konulardır. Erkeğin evde gelir sağladığı ailelerde kadının istekleri göz ardı edilebilmekte, ertelenebilmekte ya da reddedilebilmektedir. Bu da aktif olarak çalışma hayatına dâhil olmayan kadın katılımcıların cevaplarında ortak bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sadece maddi boyutuyla değil manevi boyutu ile de kadınlar için bir sorun olmaktadır. Aktif olarak çalışma hayatına dâhil olmak çalışmayan kadınlar için bir bilgi donanımı ve sosyal hayat olarak görülmektedir. Bu durum aslında çalışmadıkları için eşlerinden daha az değerli ve daha az bilgili hissetme noktasında kadınların hem eşlerinden hem de kendilerinden gördükleri bir psikolojik şiddet türüdür. Çalışmayan kadınlar çalışmaya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çalışsaydım biraz daha bilgili ve kültürlü olurdu, bazı şeylerde kendimi gösterebilirdim.” (Çalışmıyor, 46 yaş)

“Çalışıyor olsaydım kendi paramı kendin kazanınca tabi daha iyi olabilirdi daha rahat harcardım şu an başka birisinin eline bakınca isteklerin geri kalabiliyor.” (Çalışmıyor, 35 yaş)

Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Aile İçi İletişim

Toplumsal cinsiyet rollerinin aile içerisinde bazı yansımaları olabilmektedir. Bu yansımaların olumlu ya da olumsuz olması farklı değişkenlere bağlıdır. Bu değişkenlerin en önemlilerinden birisi de kadınların çalışma durumudur. Bunun temelinde ise toplumsal cinsiyet rolleri ile ev içi rollerin örtüşmesi ve kadının çalışma hayatı ile artan sorumluluğu vardır. Yapılan araştırmada aile içi iletişimin olumsuz etkilendiği grubun daha çok çalışan kadınlar grubu olduğu gözlemlenmiştir.

Aile içi iletişimin olumsuz etkilendiğini belirten çalışan kadınların cevapları doğrultusunda, kadınlarda “yorgunluk, sabır tükenmesi, sinirlenme hali, eş ile paylaşım azlığı” gibi durumların yaşandığı saptanmıştır. Beraberinde “ben de yapmayayım o zaman, neden her şeyi ben yapıyorum” gibi söylemlerin ortaya çıktığı ve bütün bunların tartışmalara ve aile içi iletişim bozukluklarına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan kadınlar çalışma yaşamının aile içi iletişime etkisini şu şekilde ifade etmiştir;

“Aile içi iletişimimi çalışmak olumsuz etkiliyor. Çünkü çalışan kadın dışarıda kendini yiyip bitiriyor. Eve geldiğinde çocuk bakımı, yemek yapmak her şey bizim üzerimizde olduğu için olumsuz etkiliyor. Sabrın kalmamış oluyor. Dinleme, konuşma yani bunlar bitmiş oluyor bende.” (Çalışıyor, 37 yaş)

“Neden hep ben yapıyorum da sen yapmıyorsun? Ben de çalışıyorum sen neden hiçbir işin ucundan tutmuyorsun? O zaman ben de çalışıyorum ben de hiçbir şey yapmayayım dediğim oluyor.” (Çalışıyor, 29 yaş)

“Çalışıyor olmam aile içi iletişimi tabii ki etkiliyor. Yorgun bir insanla ne kadar iletişim kurulabilir ki.” (Çalışıyor, 28)

Yukarıdaki ifadelerden görüldüğü üzere çalışan kadınların, dışarıda çalışmalarının dışında ev içinde de çalışmayan kadınlar ile aynı sorumlulukları yerine getirmeye çalıştıkları ve çoğunlukla da bu görevleri tek başlarına üstlenmeye çalıştıkları saptanmıştır. Bunun sonunda ise tükenmişlik yaşadıkları ve aile içi iletişimlerinin bu durumdan etkilendiği görülmüştür.

Çalışmayan kadınların aile içi iletişimlerine bakıldığında ise, ev içi işler ve çocuk bakımı gibi durumların zaten çalışmadıkları için kendilerinin yerine getirmeleri gereken bir sorumluluk olduğunu düşündükleri bu durumun da eşleri ile aralarında iletişim problemlerine neden olmadığını düşündükleri görülmüştür. Konu ile ilgili bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Çalışmamam iletişimimizi olumsuz etkilemiyor ben çok fazla yorgun hissetmiyorum. Benim evdeki işlerim çok ağır değil aksine onun işleri ağır ben severek yapıyorum. Şu anda rahatsız etmiyor belki çocuğum olursa ve hepsi birden ağır gelirse belki o zaman olabilir.” (Çalışmıyor, 28 Yaş)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kadınların çalışma durumuna göre ataerkillikten ve toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenme durumlarını incelemeyi amaçlayan araştırma sonucuna göre, çalışan ve çalışmayan kadınların ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenme durumlarının farklı olduğu görülmüştür. Buna göre, çalışmayan kadınların ev içi yaşamdaki rollerine bakıldığında dışarı işlerini eşlerine; ev işlerini de kendilerine yüklemiş oldukları ve bu paylaşımdan rahatsız olmadıkları görülmüştür. Buna karşın, çalışan kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve ev içi rol dağılımından olumsuz etkilendikleri görülmüştür. Bu durumun en büyük nedeni, çalışan kadınların önemli bir kısmının dışarıda çalışma sürecine ek olarak eve geldiklerinde de ev işleri ile ilgilenmeleri ve evde de tekrar bir mesainin başlamasıdır. Uddin (2021)'in konu ile ilgili yaptığı çalışmada da özellikle cinsiyetçi tutumlar nedeni ile kadınların aile ve sosyal sorumluluklarının arttığı ve ev içinde de çalışmak zorunda olduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Araştırma sonucuna göre, çalışmaya katılan kadınların cinsiyetlerinin toplumsal yaşama etkisine bakıldığında çalışan ve çalışmayan kadınların bu durumdan etkilendikleri görülmektedir. Buna ek olarak çalışmayan kadınlar daha çok istedikleri zaman dışarıya çıkma özgürlüklerinin olmadığını vurgularken, çalışan kadınlar daha çok çalışma yaşamında kıyafetleri, düşüncelerini özgürce ifade edememek ve istedikleri zaman dışarıda bulunamamaktan bahsetmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda çalışan kadınların toplumsal yapıdan ve cinsiyetçilikten daha fazla etkilendikleri söylenebilir.

Araştırma sonucuna göre, çalışmaya katılan kadınlarla yapılan görüşmelerde, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rollerinin çalışma hayatlarına etkisine bakıldığında, çalışan ve evli olan kadınların çalışmayan kadınlara göre patriarkal yapıdan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden daha çok etkilendikleri görülmüştür. Bu etkilerin bir kısmı kadınların iş yerinde cinsiyetlerinden dolayı yaşadığı olumsuzluklar olarak ortaya çıkarken bir kısmı da ev içi rol dağılımında ve çocuk bakımında eşlerinden daha fazla sorumluluk aldıkları veya bütün sorumlulukları kendilerinin üstlendikleri nokta da ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda ise kadınlar tükenmişlik yaşamaktadır. Uddin (2021)'nin yaptığı çalışmada da bir katılımcı evliliğin muazzam bir yük getirdiğini ve evlilikten sonra tüm aile üyelerinin beklentilerini yerine getirmekten sorumlu olduğu için iş ve iş dışı görevleri yönetmenin zor hale geldiğini vurgulamıştır.

Araştırma sonucuna göre, çalışmaya katılan kadınların maddi gelir ve söz sahibi olma durumlarına bakıldığında çalışan kadınların büyük çoğunluğu çalışmalarının ev içi rollerde değişiklik oluşturmamasına karşın, maddi olarak gelir

getirmenin kendilerini daha iyi hissettirdiğini ve ev içinde daha çok söz sahibi olduklarını ifade etmiştir. Pace ve Sciotto, (2022)'nin yaptığı çalışmada da çalışan kadınların psikososyal olarak kendilerini daha iyi hissettikleri görülmüştür. Çalışmayan kadınların görüşlerine bakıldığında ise kadınların büyük bir bölümü çalışmamayı kabul ettiklerini ve bu durumdan rahatsız olmadıklarını ifade etmelerine karşın maddi gelirleri olsaydı daha çok söz haklarının olacağını ve kendilerini daha iyi hissedeceklerini ifade etmişlerdir. Bu durum kadınların her ne kadar eşleri ile görev paylaşımında kendilerine ev içi sorumluluklar verip, eşlerinin sorumluluğunun dışarıda olduğunu belirtse de maddi olarak gelirlerinin olmaması ve bu konuda söz haklarının olmaması kadınları etkilemektedir.

Araştırma sonucuna göre, çalışmaya katılan kadınların çalışma durumlarına göre ev içi iletişimlerinde farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, çalışan kadınların ev içindeki iletişim sürecinden çalışmayan kadınlara göre daha çok olumsuz etkilendiği görülmüştür. Bunun en önemli sebebinin de kadınların dışarıda çalışıp sonrasında eve geldiklerinde ikinci bir mesai yapmaları ve bunun sonucunda hem yorgun hem de stresli olmalarının olduğu düşünülmektedir. Tasnim vd., (2017)'nin yaptığı araştırmada çalışan kadınların %50'sinin bazen ailesine zaman ayıramadığını, kadınların %52,5'nin ise ailelerinden destek alamadıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Ataerki düzen ve toplumsal cinsiyet rollerinin aile içi iletişime olan olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için yapılması gereken en önemli şey ailelerin çocuklarını toplumsal cinsiyet kalıpları dışında eğitmeleridir. Kız ve erkek çocukları cinsiyetleri doğrultusunda farklı kalıplara sokulmamalı özellikle oyun çağındaki çocuklar gelişimsel açıdan sabit cinsiyet tabuları ile bütünleşmiş oyuncaklardan, kıyafetlerden, sözel ithamlardan ve eşitliksiz anne baba tutumlarından uzak tutulmalıdırlar. Bunun sağlanması için özellikle ailelere okullarda ya da halk eğitim merkezlerinde çeşitli seminerler verilmeli ve anne baba tutumları cinsiyetçi kalıplardan sıyrılmalıdır. Bunun yanı sıra kız ve erkek çocuklarının kişilikleri, küçük yaşlardan itibaren okullarda oluşturulan cinsiyet eşitliğine dayanan eğitici programlarla geliştirilmelidir.

Bu duruma ek olarak, özellikle medyada çok sık karşılaşılan cinsiyetçi söylemlerden çocuklar uzak tutulmalı, çocukların izledikleri her türlü yayın anne ve babalar tarafından kontrol edilmelidir. Çocuklar daha çok sosyal aktiviteye teşvik edilmeli, karşı cins ile aynı ortamda daha fazla bulunmaları sağlanmalı ve her şeyi birlikte yapabilecekleri bilinci oluşturulmalıdır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kadını dezavantajlı konuma düşürdüğüne ilişkin erkek bireyler bilinçlendirilmeli ve yine bu bilinçlenmeyi sağlayacak seminerler verilmelidir.

Kadınların ev içi yüklerini hafifletecek ve erkeği ev içerisinde aktif hale getirecek eğitici programlar geliştirilmeli ve belediyeler aracılığı ile bu programlar aile danışmanlığı hizmetlerince sunulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Dashora, K. B. (2013). Problems faced by working women in India, *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 2(8): 82-94.
- Günay, G ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi*, 153(153).
- Gök, M. (2016). Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve tabakalaşma, *Türkiye’de toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik*, ed. Lütfi Sunar. İstanbul: Matbu Kitap.
- Korkmaz, A. ve Başer, M. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ataerkillik ve iktidar ilişkileri, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 28(1), 71-75.
- Özçatal, E. O. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi, 1(1): 21-39.
- Pace, F., Sciotto, G. (2022), Gender differences in the relationship between work–life balance, career opportunities and general health perception. *Sustainability*, 14, 357.
- Tasnım, M. , Hossain, M. and Enam, F. (2017), Work-life balance: reality check for the working women of Bangladesh. *Journal of Human Resource and Sustainability Studies*, 5, 75-86.
- Uddin M. (2021). Addressing work-life balance challenges of working women during COVID-19 in Bangladesh. *International Social Science Journal*, 71(239-240), 7–20.
- Zeybekoğlu, D. Ö. (2016). Değişen ve değişmeyen yönleriyle aile: yapısı, türleri, işlevleri, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, ed. Nurşen Adak. Ankara: Siyasal Kitabevi.